

تحلیل وضعیت کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استفاده از استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران

فهیمة فرداصفہانی*

دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران شمال

دکتر زهره میرحسینی

عضو هیات علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران شمال

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۹/۱

چکیده

هدف: هدف پژوهش تعیین وضعیت کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران و مقایسه آنها با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران به منظور یافتن انطباق یا فاصله با استانداردهاست.

روش: جامعه مورد مطالعه کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران، شامل یک کتابخانه مرکزی و نه کتابخانه دانشکده‌ای است. این پژوهش از نوع کاربردی است و به شیوه پیمایشی ارزشیابی انجام شده است. اطلاعات گردآوری شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و با فرمول‌های پیشنهادی استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی ایران مقایسه گردیدند. در تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزار SPSS و آزمون مجذور کی استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که کتابخانه‌های مرکزی، دندان‌پزشکی، داروسازی، پزشکی با بازه ۷۹ تا ۸۳ درصدی مطابقت با کل استانداردها در مجموع وضعیت بهتری نسبت به سایر کتابخانه‌ها داشتند. دانشکده‌های مدیریت و روان پزشکی در وضعیت متوسطی بودند. کتابخانه بهداشت تنها با ۴۹ درصد استانداردها مطابقت داشت.

نتیجه‌گیری: در مجموع هیچ کتابخانه‌ای با استانداردها مطابقت کامل نداشت و کتابخانه‌ها عمدتاً در زمینه نیروی انسانی، بودجه و مواد کتابخانه‌ای دچار مشکل بودند.

کلیدواژه‌ها: استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی ایران، دانشگاه علوم پزشکی تهران، کتابخانه‌های دانشگاهی.

مقدمه

باروری آموزش، ترویج و توسعه فرهنگ پرورش در دانشگاه‌ها و گسترش مرزهای دانش مستلزم برخورداری این کتابخانه‌ها از خدمات نیروی انسانی و رعایت کیفیت شاخص‌های موجود و کارآمد است (فدایی عراقی، ۱۳۷۵). در تحقیقی که مزینانی در

سال ۱۳۸۰ انجام داد، نشان داد تاریخچه استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی به مفهوم امروزی و با قوانین مدون در اروپا به حدود سال ۱۸۵۵ و در آمریکا به سال ۱۸۵۰ می‌رسد (مزینانی، ۱۳۸۱). این پیشینه برای تاریخچه استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی کشور ایران به صورت مصوب و مکتوب به سال ۱۳۷۴ مرتبط است (تعاونی، ۱۳۷۴). کتابخانه دانشگاهی با گردآوری و سازمان‌دهی کتاب‌ها، نشریات و سایر مواد به حفظ دانش و عقاید و همچنین به گسترش برنامه‌های دانشگاه کمک زیادی می‌کند. مأموریت کتابخانه دانشگاهی مدرن، عمل کردن به عنوان ابزار پویای آموزشی است و نقش مهمی در اجرای اهداف آموزش عالی بازی می‌کند (Kumar, 1991). اگر کارکردهای یک مرکز دانشگاهی را تولید، انتقال و اشاعه دانش بدانیم لازمه تحقق این کارکردها وجود امکانات، تجهیزات و نیروی انسانی مناسب است که نبود یا کمبود هر کدام موجب عدم کارایی مطلوب می‌شود (ترکیان تبار... و دیگران، ۱۳۸۶).

استانداردهای کتابخانه‌ای ضوابطی است که با استفاده از آن می‌توان خدمات کتابخانه را مورد ارزیابی قرارداد و از این طریق الگوی مطلوب و ارائه راهکارهای نوین برای توسعه و پیشرفت آتی را مطرح نمود؛ همچنین، به عنوان یک ابزار ضروری از آن برای عملکرد بهینه جهت به کارگیری روش‌های نوین ارائه خدمات، افزایش بهره‌وری مراکز آموزش عالی و در نهایت ارتقای کارایی سطح علمی دانشجویان، اعضای هیئت علمی و فارغ‌التحصیلان مراکز بهداشتی و درمانی نام برد. ارتقای سطح کیفی و کمی مراکز کتابداری و اطلاع‌رسانی به خصوص در مورد رشته‌های علوم پزشکی که به طور مستقیم با سطح سلامت مردم و جامعه در ارتباطند و باید مورد توجه بیشتری قرار گیرد (استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی، ۱۳۵۸).

کتابخانه‌های دانشگاهی به واسطه رسالتی که در راستای تربیت و آموزش نیروی انسانی عهده‌دار هستند، بیش از هر زمانی نیازمند فراهم‌آوری، پردازش و ارائه اطلاعات لازم به دانش‌آموختگان دانشگاهی‌اند که این مهم مستلزم همگام شدن با آخرین انتشارات بومی، جهانی و دستیابی به فناوری‌های لازم در این زمینه است (امین سعادت، ۱۳۷۲). این مسئله به دلایل گوناگون در کتابخانه‌های دانشگاهی کشور ما آن گونه که شایسته است تحقق نیافته و ضرورت دارد که با انجام تحقیقات لازم بستری فراهم شود تا فعالیت این کتابخانه‌ها علاوه بر انطباق با استانداردها خدمات ارزنده‌تری به جامعه دانشگاهی ارائه کنند. در نظام‌های دانشگاهی نیز باید به این مهم توجه شود که وجود کتابخانه‌هایی با امکانات مناسب نه تنها قدرت یادگیری دانشجویان را به شکل غیر مستقیم افزایش می‌دهد بلکه اساساً دانشجویان را به سمت خلاقیت و نوآوری هدایت می‌کنند (بنی‌اقبال، ۱۳۸۰). هم‌خوانی امکانات و تجهیزات و همچنین وجود نیروی انسانی کارآمد اصلی است که در کتابخانه‌های دانشگاهی توجه چندانی به آن‌ها نمی‌شود و همین مسئله سبب می‌شود تا کتابخانه‌های دانشگاهی در راه رسیدن به اهداف واقعی خود چندان موفق نباشند (ترکیان تبار... و دیگران، ۱۳۸۶).

کتابخانه‌های دانشگاهی در جوامع مختلف بر ارتقای کیفیت آموزش عالی و توسعه همه جانبه کشورها نقش بسزایی دارند. نزدیک به نیم قرن است که کتابخانه‌های دانشگاهی کیفیت و اثر بخشی خدمات خود را مورد توجه قرار داده‌اند و منابع مالی قابل ملاحظه‌ای بدین مهم اختصاص یافته است (Dptuchovaite, 2005) گسترش آموزش عالی در ایران، افزایش تعداد دانشجو در رشته‌های مختلف تحصیلی در دانشگاه‌ها، به خصوص در دانشگاه علوم پزشکی تهران، نیازها و تغییراتی را همگام با عصر فناوری اطلاعات را به وجود آورده است.

در این پژوهش، وضعیت فعلی کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران مورد ارزیابی قرار گرفته است. از آنجایی که اطلاعات مستندی در خصوص کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران در دست نیست و تا به حال مقایسه‌ای با استانداردهای دانشگاهی ایران صورت نگرفته است، این پژوهش در صدد بود. به منظور فراهم کردن بستر مناسب برای ارزیابی عملکرد کتابخانه‌های دانشگاهی و پیاده‌سازی استانداردها، فاصله این مراکز را با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران مشخص کند.

مسئله رعایت استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی و کسب شرایط لازم برای انجام فعالیت‌ها از جمله مواردی است که راهنمای کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی در شناسایی و تحلیل خدمات ارائه‌شده توسط کتابخانه‌ها و کاهش فاصله‌های وضع موجود با وضع مطلوب است.

اهمیت پژوهش

کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی بخشی از نظام آموزش عالی کشور محسوب می‌شود که به عنوان تأمین و اشاعه اطلاعات تخصصی برای جامعه پزشکی کشور اهمیت ویژه‌ای دارد (تعاونی، ۱۳۷۴). ارتقای سطح کیفی خدمات این مراکز حساس علمی نقش بنیادی در تحقق اهداف جامعه در زمینه بهداشت و سلامت عمومی دارد. با توجه به تلاش دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور جهت ارتقای کیفیت خدمات کتابخانه‌ها، سنجش کیفیت خدمات در کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران می‌تواند با فراهم‌آوری اطلاعات لازم، زمینه‌ای برای شناخت نقاط قوت و ضعف خدمات اطلاع‌رسانی در این کتابخانه‌ها را فراهم سازد (حریری، ۱۳۸۷).

نتایج این تحقیق برای دست‌اندرکاران و مسئولان پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تهران، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی که تحت پوشش آن‌ها قرار دارند مفید است. این نتایج می‌تواند در برنامه ریزی‌های آتی برای رفع کمبودها و ارائه خدمات مطلوب‌تر نقش بسزایی داشته باشد. همچنین یافته‌های این پژوهش می‌تواند روسای دانشگاه را از وضعیت کتابخانه‌های دانشگاه که تحت حمایت برنامه‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه هستند، آگاه نموده و با اختصاص بودجه و با حمایت‌های مالی، توسعه کمی و کیفی مجموعه، فضا و جذب نیروهای متخصص در مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌ها را باعث شوند.

پرسش‌های اساسی

۱. میزان مطابقت اهداف و وظایف کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران چقدر است؟
۲. میزان مطابقت سبک و شیوه مدیریت کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران چقدر است؟
۳. میزان مطابقت نیروی انسانی شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران چقدر است؟
۴. میزان مطابقت مجموعه کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران چقدر است؟
۵. میزان مطابقت سازمان‌دهی منابع کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران چقدر است؟
۶. میزان مطابقت خدمات کتابخانه‌ای کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران چقدر است؟
۷. میزان مطابقت ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران چقدر است؟
۸. میزان مطابقت بودجه تخصیص یافته به کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران چقدر است؟

پیشینه پژوهش

سهی‌راد (۱۳۷۵) در بررسی وضعیت کتابخانه‌های دانشگاهی علامه طباطبایی و مقایسه با استانداردهای دانشگاهی ایران به این نتیجه دست یافت که مجموعه کتابخانه، فضا، تناسب مواد غیر چاپی با مواد چاپی، نیروی متخصص کتابداری و بودجه مطابقت کمی با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران دارد.

زمانی‌نژاد (۱۳۷۷) در تحقیق خود با عنوان «ارزیابی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر زنجان» و در بررسی دلیل فاصله با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی، نداشتن خط‌مشی مدون، کمبود نیروی انسانی، بودجه، فضا، امکانات و تجهیزات کتابخانه‌ای عدم تناسب مواد غیر چاپی با مواد چاپی و همچنین کمبود نیروی متخصص را از جمله مشکلات کتابخانه‌های دانشگاهی شهر زنجان ذکر کرده است.

اعظمی‌سارودی (۱۳۷۸) تحقیقی با عنوان «بررسی وضعیت کتابخانه‌های تابعه دانشگاه علوم پزشکی کرمان و مقایسه آن‌ها با استانداردهای متغیر دانشگاهی» انجام داده است. هدف این تحقیق که با استفاده از روش‌های آماری توصیفی انجام شده است، بررسی نیروی انسانی و مجموعه کتابخانه تابعه دانشگاه علوم پزشکی کرمان و مقایسه آن‌ها با استانداردهای ACRL است در این تحقیق ده کتابخانه تابعه دانشگاه پنج کتابخانه متعلق به پنج بیمارستان جمعاً پانزده کتابخانه مورد بررسی قرار گرفته اند، نتایج نشان می‌دهد که منابع موجود در کلیه کتابخانه‌های تابعه علوم پزشکی و همچنین نیروی انسانی شاغل در این کتابخانه‌ها بسیار پایین‌تر از استاندارد بوده است.

کوشکی‌جهرمی (۱۳۸۱) در پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان «بررسی وضعیت کتابخانه‌های دانشگاهی واحدهای دانشگاه آزاد فارس و مقایسه با استانداردهای دانشگاهی ایران» پرداخت و نتایج پژوهش وی حاکی از آن است که وضعیت همه کتابخانه‌های واحد دانشگاه آزاد فارس زیر سطح استاندارد بوده و هیچ یک رشد کافی نداشته‌اند.

اگون‌دپ (Oqundipe, 1983) در پژوهش خود با عنوان «استاندارد نیروی انسانی برای کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه» نشان داد که بیشتر کتابخانه‌های تحت مطالعه زیر سطح استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی آفریقا قرار دارند. همچنین، بررسی وضعیت کتابخانه‌های دانشگاهی دانشگاه می‌سی‌سی‌پی، دانشگاه ایالتی می‌سی‌سی‌پی، دانشگاه می‌سی‌سی‌پی جنوبی و دانشگاه ایالتی جکسون مورد مطالعه قرار گرفت.

در پژوهش ویلیامز (Williams, 1983) اطلاعات از روسا و کارکنان کتابخانه‌ها با توجه به استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی اخذ و در لیست ارزیابی ثبت گردیده است. بازدیدهای سه روزه از هر دانشگاه، زمان لازم برای مصاحبه‌های فردی و مطالعاتی در زمینه فضای کتابخانه را فراهم کرده است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی است که به شیوه پیمایشی ارزشیابی انجام شده است. جامعه مورد مطالعه کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران شامل یک کتابخانه مرکزی و نه کتابخانه دانشکده‌ای بود. کتابخانه‌های دانشکده‌های مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی و انیستیتو روان‌پزشکی که در زمره دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی ایران محسوب می‌شدند، در دو دانشگاه ادغام و به دانشگاه علوم پزشکی تهران ملحق شدند. در این پژوهش، کتابخانه‌های بیمارستانی و همچنین کتابخانه‌های دانشکده‌های تازه تاسیس طب سنتی، علوم تغذیه، رژیم‌شناسی و فناوری‌های نوین، که فاقد کتابخانه‌های غیر قابل مقایسه با استاندارد هستند، به حساب نیامده‌اند.

برای ارائه اطلاعات جامعی از وضعیت فعلی کتابخانه‌ها پرسشنامه‌ای شامل سؤالاتی در هشت بخش مطابق با استانداردهای کتابخانه ملی ایران بر اساس اهداف و وظایف، سبک و شیوه مدیریت، نیروی انسانی، مجموعه، سازمان‌دهی، بودجه، ساختمان و تجهیزات، خدمات کتابخانه‌ای - که در بر گیرنده تمام هشت سرفصل اسانداردها می‌باشد- طراحی شد. این پرسشنامه شامل

سؤال‌های زمینه‌ای مانند آدرس، تلفن، نام کتابخانه، ساعت فعالیت و غیره نیز بود. با توجه به این که در کتاب استانداردها به صراحت قید شده است که یک کتابخانه استاندارد باید چه شرایطی را داشته باشد، از این رو، موارد مورد بحث به شکل سوالاتی زمینه‌ای طراحی شدند. جهت بررسی داده‌های حاصله از تحقیق در دانشکده‌ها، اطلاعات گردآوری شده از طریق جدول‌ها و نمودارهای آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و با فرمول‌های پیشنهادی استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی ایران مقایسه گردید. در تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزار SPSS و آزمون مجذور کی استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

تحلیل کتابخانه‌های مورد مطالعه توسط داده‌های آماری استخراج‌شده از پرسش‌نامه در جداولی که در ذیل مشاهده می‌شود، جمع‌آوری شدند.

جدول ۱. توزیع فراوانی منابع موجود در کتابخانه‌های مورد مطالعه

سی‌دی‌ها	طرح‌های تحقیقاتی	پایان‌نامه‌ها	مجلات لاتین	مجلات فارسی	کتاب لاتین	کتاب فارسی	
۱۴۰۸	۴۲۷	۱۷۰۸۵	۳۲۱۱	۴۷۰	۲۱۸۸۳	۶۱۵۵	مرکزی
۱۰۰	۱۹۷	۲۷۵	۸۰۰	۷۵	۱۶۰۰۰	۳۰۰۰۰	بهداشت
۷۱۵	۲۱۰	۱۳۵۹	۲۱۰	۱۹۱	۱۰۲۲۸	۱۷۷۵۸	پرستاری و مامایی
۴۸	۱۲۷۸	۱۸۲	۶	۷	۲۲۱۸	۶۷۶۰	پیراپزشکی
۱۹۲	۱۵۱۲	۲۶۴۸۳	۵۱۷	۲۱۸	۵۸۵۴	۳۴۰۹	پزشکی
۸۳۷	۱۳۶	۱۵۲۳	۲۵	۱۰	۲۴۵۹	۸۴۳	توان‌بخشی
۱۱۰۰	۴۵۲	۵۱۸۰	۲۰۱	۸۰	۸۰۰۰	۷۰۰۰	دارو سازی
۶۰	۴۰	۵۱۹۰	۲۱۶	۱۰	۴۹۸۴	۵۹۶۲	دندان پزشکی
۷۵	۲۱۰	۵۷۵	۲۳۱	۱۷۲	۵۰۱۷۱	۶۷۹۳	روان پزشکی
۳۵۹	۵۶	۶۸۶	۱۷۰	۶۵	۴۶۸۲	۱۲۷۹۰	مدیریت
۴۸۹۴	۴۵۱۸	۵۷۹۶۳	۵۵۸۷	۱۲۹۸	۱۲۶۴۷۹	۹۷۴۷۰	جمع

جدول ۱ نشان داد، در کل کتابخانه‌های مورد بررسی تعداد ۹۷۴۷۰ جلد کتاب فارسی، ۱۲۶۴۷۹ جلد کتاب لاتین، ۱۲۹۸ عنوان نشریات فارسی، ۵۵۸۷ عنوان نشریات لاتین، ۵۷۹۶۳ عنوان پایان‌نامه وجود دارد. در جدول ۲ توزیع فراوانی امکانات موجود از قبیل میز مطالعه و مساحت و سایر موارد کمی مرتبط در کتابخانه‌های مورد مطالعه مشاهده می‌شود.

جدول ۲. توزیع فراوانی امکانات موجود در کتابخانه‌های مورد مطالعه

مساحت	صندلی	میز تک نفره	میز مطالعه	
۱۰۰۰۰	۱۲۰	۴۰	۸۰	مرکزی
۹۰۰	۶۰	۱۰	۱۸	بهداشت
۵۵۰	۱۸۹	۱۱	۴۸	پرستاری و مامایی
۳۵۰۰	۶۰۰	۶۰	۱۵۰	پزشکی
۱۰۰	۹	۴	۳	پیراپزشکی
۸۰۰	۱۰۰	۱۰	۵۰	توان‌بخشی
۵۸۰	۱۲۰	۱۲	۲۲	دارو سازی
۵۶۰	۸۰	---	۸۰	دندان پزشکی
۳۳۶	۵۰	۱۰	۹	روان پزشکی
۵۰۰	۱۷۰	۲۰	۴۰	مدیریت
۱۷۸۲۶	۱۴۹۸	۱۷۷	۵۰۰	جمع

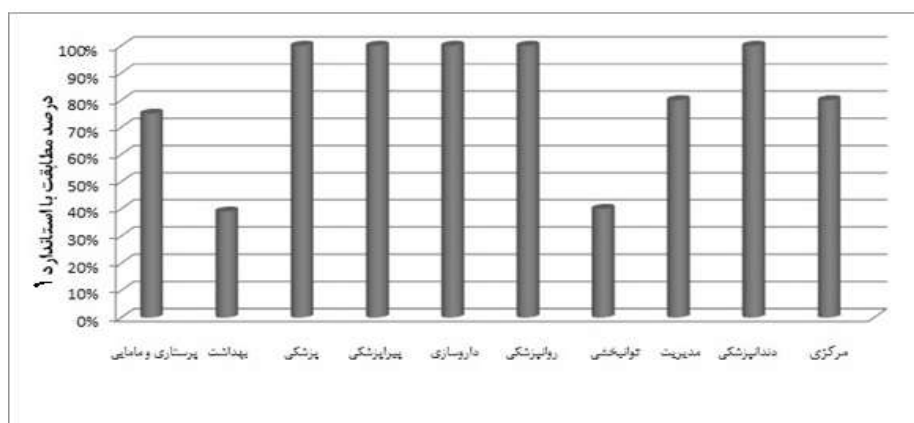
چنانکه در جدول ۲ ملاحظه می‌شود در بین کتابخانه‌های مورد مطالعه بیشترین میزان مطالعه تک نفره مربوط به کتابخانه پزشکی و کمترین آن مربوط به کتابخانه پیراپزشکی و بیشترین تعداد سندلی ها مربوط به کتابخانه پزشکی و کمترین مربوط به کتابخانه پیراپزشکی است و کتابخانه مرکزی با بیشترین مساحت و کتابخانه پیراپزشکی با کمترین مساحت قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۳. تعداد دانشجویان و رشته‌های متمرکز در هر دانشکده

دانشجو						رشته					
هیات علمی	دکترای تخصصی	دکترای عمومی	ارشد	کارشناسی	کاردانی	دکترای تخصصی	دکترای عمومی	ارشد	کارشناسی	کاردانی	
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	مرکزی
۴۲	۱۴	۱۵۵	۴۵۶	۲۲۵	---	۱۲	۱	۱۲	۴	---	بهداشت
۱۰۰	---	۷۵	۳۲۱	۱۰۷۵	---	---	۲	۵	۲	---	پرستاری
۲۲۶	۵۵۲	۱۲۶۲	---	---	---	۲۵	۱	---	---	---	پزشکی
۲۵	۳۲	۴	۴۸	۶۱۲	---	۲	۱	۵	۸	---	پیراپزشکی
۴۵	۱۵۵	---	۵۲۸	۷۲۰	---	۳	---	۷	۶	---	توان بخشی
۷۰	۵۰۰	۷۰۰	---	---	---	۹	۱	---	---	---	داروسازی
۱۱۰	۱۱۴	۵۵۵	---	۶۳	۴	۱۳	۱	---	۱	۱	دندانپزشکی
۱۴	۲۱	---	۲۷	---	---	۱	-	۱	---	---	روان پزشکی
۳۷	۱۰۰	---	۱۸۰	۲۶۰	---	۵	---	۷	۴	---	مدیریت
۶۶۹	۱۴۸۸	۲۷۵۱	۱۵۶۰	۲۹۵۵	۴	۷۰	۷	۳۷	۲۵	۱	جمع

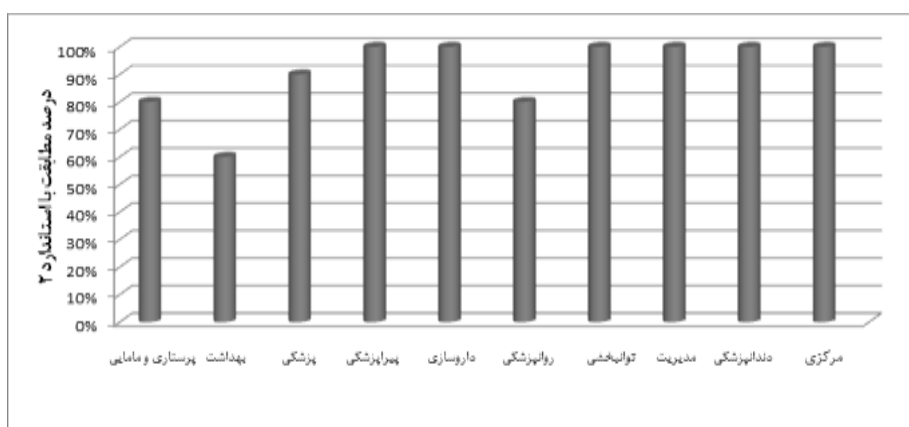
جدول ۳ توزیع فراوانی تعداد رشته‌های تحصیلی و تعداد دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشکده‌های مورد بررسی را نشان می‌دهد. در مجموع دانشکده‌های مورد مطالعه یک رشته کاردانی، ۲۵ رشته کارشناسی، ۳۶ رشته کارشناسی ارشد، ۷ رشته دکترای عمومی و ۷۰ رشته دکترای تخصصی وجود دارد. در ضمن ۶۶۹ هیات علمی در این دانشکده‌ها تدریس می‌کنند.

پاسخ پرسشنامه‌ها، با نرم‌افزار SPSS توسط آزمون نسبت‌ها بررسی شد. برای استاندارد اول، استاندارد اهداف و وظایف، پنج پرسش تهیه شد. بر اساس استاندارد یک کتابخانه دانشگاهی باید دارای اهداف و وظایف مدون و مکتوب، برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت و مصوب و بازنگری بر اساس پیشرفت‌های عملی و نظری علوم و بازنگری در فواصل زمانی مناسب باشد. نتایج مربوط به استاندارد اول نشان داد که تمامی کتابخانه‌ها دارای اهداف و وظایف مکتوب و برنامه‌های بلند مدت و میان مدت بودند. ۸۰ درصد کتابخانه‌ها دارای اهداف مصوب بودند و به پیشرفت‌های علمی در تغییر اهداف توجه داشتند. ۹۰ درصد اهداف را مورد بازنگری قرار داده‌اند.

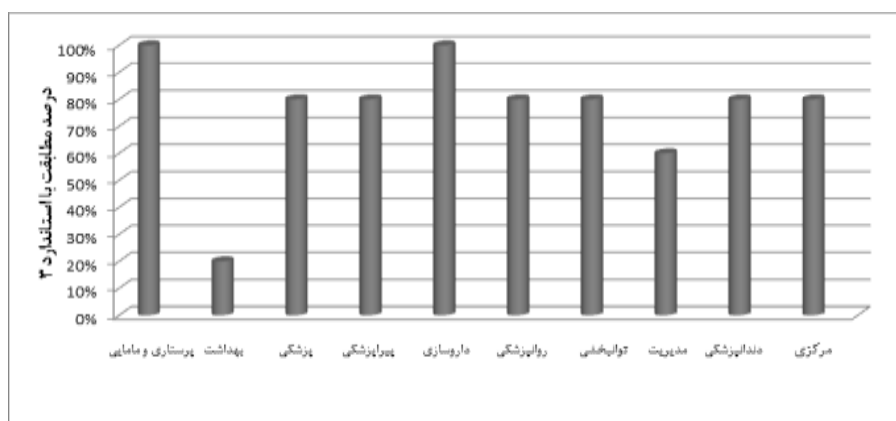
نمودار ۱. درصد مطابقت با استاندارد اهداف و وظایف در هر یک از دانشکده‌ها

نمودار ۱ نشان دهنده میزان مطابقت کتابخانه‌ها با استاندارد اول کتابخانه‌های دانشگاهی ایران است.

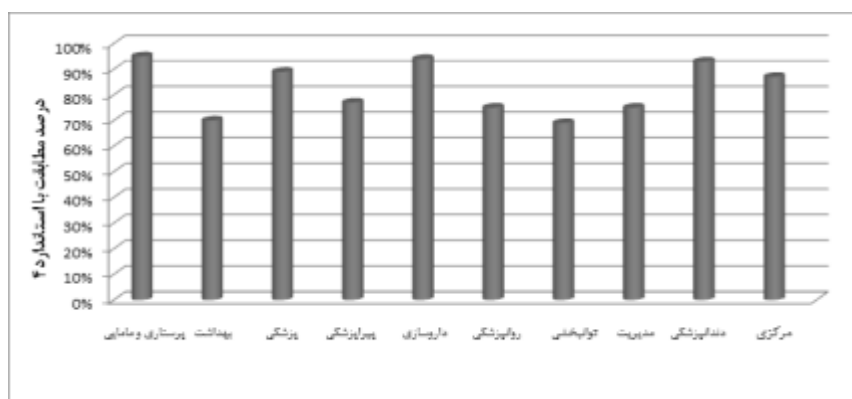
نمودار ۲. درصد مطابقت با استاندارد دوم سازمان و مدیریت در هر یک از دانشکده‌ها

نمودار ۲ نشان دهنده میزان مطابقت کتابخانه‌های مورد بررسی با استاندارد سازمان و مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی است. برای استاندارد دوم نیز شش سوال در نظر گرفته شد. برطبق استاندارد رئیس کتابخانه باید دارای حوزه وظایف مسئولیت‌ها و اختیارات مشخص و تعریف شده مستقیماً زیر نظر رئیس دانشگاه یا دانشکده باشد و کتابخانه دارای سلسله مراتب اداری مشخص در بافت و ساختار کلی دانشگاه باشد. همچنین، کتابخانه باید دارای کمیته مشورتی و رئیس کتابخانه عضو شورای آموزشی یا پژوهشی دانشگاه باشد.

نمودار ۳. درصد مطابقت با استاندارد سوم نیروی انسانی هر یک از دانشکده‌ها

نمودار ۳ نشان دهنده میزان مطابقت کتابخانه‌های مورد بررسی با استاندارد نیروی انسانی کتابخانه‌های دانشگاهی است. برای استاندارد سوم پنج سوال در نظر گرفته شد. بر طبق استاندارد تعداد کل کارکنان هر کتابخانه دانشگاهی بر اساس تعداد کتابداران متخصص کارشناسی ارشد کتابداری و بالاتر از آن محاسبه شد. به ازاء هر کتابدار متخصص، ۲ نفر کمک متخصص باید در کتابخانه خدمت کنند و به ازای هر ۱۰ نفر کارمند کتابخانه باید ۷ نفر دارای تحصیلات کتابداری و اطلاع‌رسانی باشند. به نقل از استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی عبارت اند از: به ازای هر ۲۵۰ نفر دانشجو و استاد تمام وقت، یا کسری از آن، یک نفر متخصص/کمک متخصص تمام وقت و به ازای هر ۲۵۰۰۰ جلد کتاب یا سایر منابع کتابخانه‌ای موجود در مجموعه یا کسری از آن، یک نفر متخصص/کمک متخصص و به ازای هر ۲۵۰۰ جلد افزایش سالانه مجموعه یا کسری از آن، یک نفر متخصص/کمک متخصص. طبق فرمول فوق، تعداد ۱۱۵ نفر کتابدار متخصص برای کتابخانه‌های مورد مطالعه لازم بود که در حال حاضر تنها ۸۷ نیروی متخصص در این کتابخانه‌ها وجود داشت. در کتابخانه‌های مورد مطالعه ۸۲ نفر به عنوان کارمند مشغول به کار هستند. تنها در ۳۰ درصد از کتابخانه‌ها رییس کتابخانه دارای مدرک کتابداری بود. ۱۷/۰۱ درصد کتابدار با مدرک کارشناسی ارشد، ۴۱/۴۶ درصد کتابدار با مدرک کارشناسی، ۴/۸ درصد کتابدار با مدرک کاردانی، ۲۵/۶ و سایرین غیر کتابدار با مدرک دیپلم بودند. شرح وظایف کارکنان در ۱۰ درصد کتابخانه‌ها روشن و مشخص بود. شرح وظایف کارکنان در ۶۰ درصد کتابخانه‌ها در اختیار آنان قرار گرفته بود و در سه سال اخیر ۹۰ درصد دوره‌های کتابداری برگزار شده و فعالیت کارکنان مورد ارزیابی قرار گرفته بود.

نمودار ۴. درصد مطابقت با استاندارد چهارم مجموعه در هر یک از دانشکده‌ها

نمودار ۴ میزان مطابقت کتابخانه‌های مورد بررسی با استاندارد مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی را نشان می‌دهد.

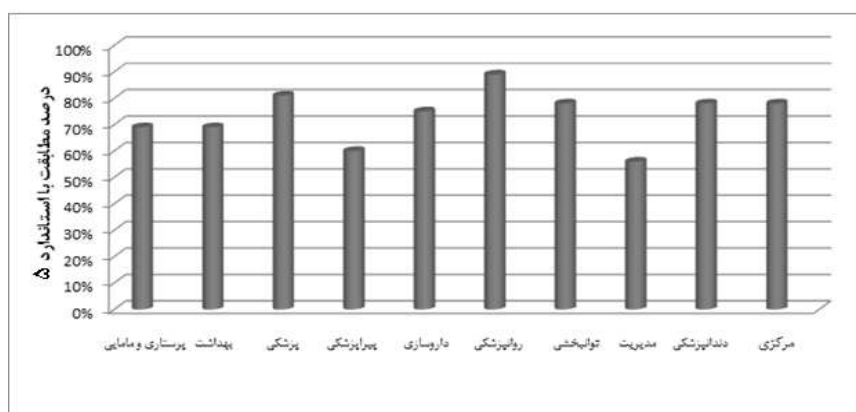
جدول ۴. تعداد کل مدرک و تفاضل وضع موجود و مطلوب

کتابخانه	هیات علمی	دانشجو	کارشناسی	ارشد	دکتری	کل مدرک	۱۰۰F	۱۲E	۳۳۵U	۳۰۰۰M	۲۰۰۰۰D	استاندارد مدرک موجود و استاندارد	تفاضل مدرک موجود و استاندارد
مرکزی	۰	۰	۰	۰	۰	۵۰۶۳۹	۰	۰	۰	۰	۰	۴۰۰۰۰	۱۰۶۳۹
بهداشت	۴۲	۸۵۰	۴	۱۲	۱۳	۴۷۴۴۷	۴۲۰۰	۱۰۲۰۰	۱۳۴۰	۳۶۰۰۰	۲۶۰۰۰۰	۳۵۱۷۴۰	-۳۰۴۲۹۳
پرستاری	۱۰۰	۱۴۷۱	۲	۵	۲	۳۰۶۷۱	۱۰۰۰۰	۱۷۶۵۲	۶۷۰	۱۵۰۰۰	۴۰۰۰۰	۱۲۳۳۲۲	-۹۳۶۵۱
پزشکی	۲۲۶	۱۸۱۴	۰	۰	۲۶	۳۸۱۸۵	۲۲۶۰۰	۲۱۷۶۸	۰	۰	۵۲۰۰۰۰	۶۰۴۳۶۸	-۵۶۶۱۸۳
پیراپزشکی	۲۵	۶۹۶	۸	۵	۳	۱۰۴۹۹	۲۵۰۰	۸۳۵۲	۲۶۸۰	۱۵۰۰۰	۶۰۰۰۰	۱۲۸۵۳۲	-۱۱۸۰۳۳
توان بخشی	۴۵	۱۴۰۳	۶	۷	۳	۵۸۳۳	۴۵۰۰	۱۶۸۳۶	۲۰۱۰	۲۱۰۰۰	۶۰۰۰۰	۱۴۴۳۴۶	-۱۳۸۵۱۳
داروسازی	۷۰	۱۲۰۰	۰	۰	۱۰	۲۲۰۱۳	۷۰۰۰	۱۳۴۰۰	۰	۰	۲۰۰۰۰۰	۸۰۴۰۰	-۵۸۳۸۷
دندانپزشکی	۱۱۰	۷۳۶	۱	۰	۱۴	۱۶۴۶۲	۱۱۰۰۰	۸۸۳۲	۳۳۵	۳۰۰۰	۲۸۰۰۰۰	۳۴۳۱۶۷	-۳۲۶۷۰۵
روانشناسی	۱۴	۴۸	۰	۱	۱	۵۸۲۲۷	۱۴۰۰	۵۷۶	۰	۳۰۰۰	۲۰۰۰۰	۶۴۹۷۶	۶۷۴۹
مدیریت	۳۷	۵۴۰	۴	۷	۵	۱۸۸۰۸	۳۷۰۰	۶۴۸۰	۱۳۴۰	۲۱۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۷۲۵۲۰	۱۵۳۷۱۲

برای استاندارد چهارم ۱۶ سوال در نظر گرفته شد. بر طبق استاندارد، مجموعه پایه برای رشته‌های پزشکی حداقل ۴۰۰۰۰ مدرک باید با گشایش هر رشته دانشگاهی در کتابخانه موجود باشد. فرمول زیر نحوه محاسبه مجموعه مورد نیاز هر کتابخانه را بر اساس استاندارد چهارم در جدول چهارم نشان می‌دهد. در این فرمول V برابر تعداد کل مجموعه کتابخانه و F برابر تعداد اعضای هیئت علمی تمام وقت و E برابر تعداد کل دانشجویان تمام وقت و U برابر تعداد رشته‌های کارشناسی M برابر تعداد رشته‌های کارشناسی ارشد و D برابر تعداد رشته‌ها در سطح دکتراست.

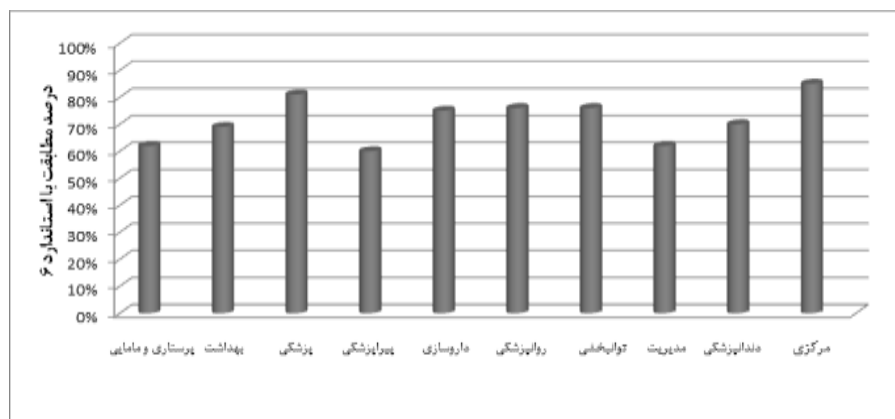
$$V = 100F + 12E + 335U + 3000M + 20000D$$

پاسخ‌ها نشان داد ۹۰ درصد مجموعه کتابخانه‌ها به نیازهای جاری و آینده توجه داشتند. ۸۰ درصد راهکار مشخصی برای ارتقای کیفیت مجموعه و امکان دسترسی به بانک‌های اطلاعاتی از طریق دیسک فشرده (cd) و اتصال به اینترنت فراهم شده بود. ۶۰ درصد دارای رایانه کافی و ۹۰ درصد امکان دسترسی به بانک‌های اطلاعاتی به صورت برخط را دارند. در تمامی کتابخانه‌ها رییس کتابخانه مسئول نهایی سفارشات خرید است و همچنین در تمامی کتابخانه‌ها منابع پاسخگو مجموعه بود. در ۸۰ درصد برای وجین منابع قوانین مدون وجود داشت و در ۸۰ درصد اشتراک منابع از طریق امانت بین کتابخانه‌ای امکان‌پذیر بود.

نمودار ۵. درصد مطابقت با استاندارد پنجم سازمان دهی منابع هر یک از دانشکده‌ها

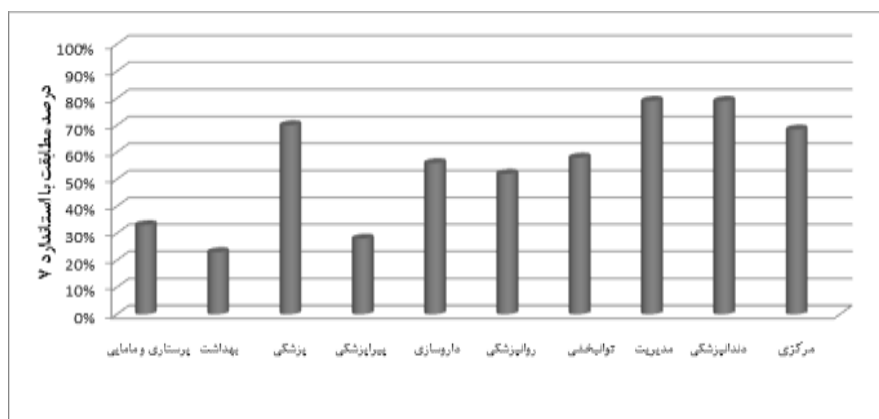
نمودار ۵ میزان مطابقت کتابخانه‌های مورد بررسی با استاندارد سازمان دهی منابع است. برای بررسی این استاندارد ۹ سوال در نظر گرفته شد. بر طبق استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی باید از قواعد فهرست‌نویسی بین‌المللی و از فهرست‌ها و پایگاه‌های کتاب‌شناختی استفاده کنند. همچنین، هر کتابخانه باید فهرست‌نویسی کتاب‌ها را به صورت داخلی انجام دهد. کتابخانه‌ها باید فهرستی از مجموعه خود را به کتابخانه مرکزی ارسال کنند. پاسخ‌ها نشان داد در تمامی کتابخانه‌ها سازماندهی منابع بر اساس قواعد بین‌المللی انجام می‌شد و استفاده از فهرست‌ها و پایگاه‌های کتاب‌شناختی ملی و بین‌المللی رایج‌تر از کتابخانه‌ها صورت گرفته بود. مسئولیت فهرست‌نویسی در ۱۰ درصد کتابخانه‌ها بر عهده کتابخانه مرکزی بود. فهرست عمومی کتابخانه‌ها طوری تنظیم شده بود که استفاده همزمان چند کاربر از آن امکان‌پذیر بود. نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها و طرح‌های تحقیقاتی را ۶۰ درصد کتابخانه‌ها انجام داده بودند.

نمودار ۶. درصد مطابقت با استاندارد ششم خدمات هر یک از دانشکده‌ها

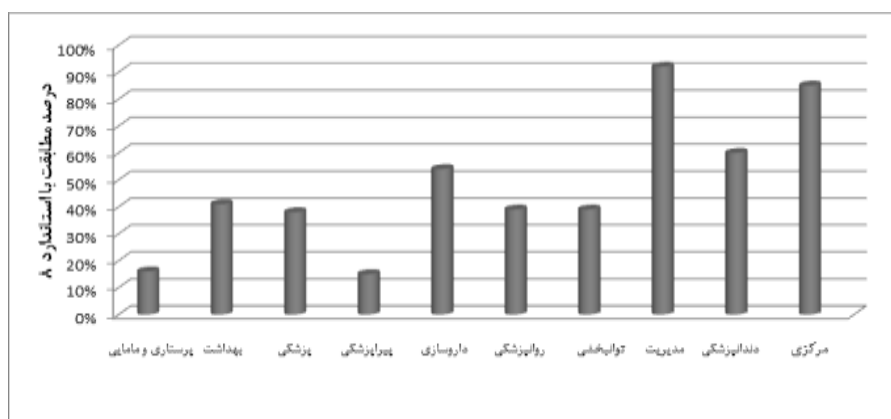
نمودار ۶ میزان مطابقت کتابخانه‌های مورد بررسی با استاندارد خدمات کتابخانه‌های دانشگاهی است. برای بررسی این استاندارد ۱۴ سوال مطرح شد. بر طبق استاندارد در زمینه خدمات کتابخانه دانشگاهی باید خدمات اطلاع‌رسانی جامع و مناسبی را در جهت تحقق بخشیدن به برنامه‌ها و اهداف آموزشی و پژوهشی سازمان مادر ارائه دهد و استفاده هر چه بیشتر و بهتر از منابع را میسر سازد؛ پاسخ‌ها حاکی از آن بود ۷۰ درصد کتابخانه‌ها برنامه مشخصی برای آشنا ساختن کاربران با خدمات کتابخانه‌ای

داشتند. تمامی کتابخانه‌ها منابع قابل استفاده در خارج از کتابخانه را امانت می‌دهند و برای این امانت‌دهی دارای ضوابط و مقررات مدون بودند. راهنمای استفاده از کتابخانه در ۶۰ درصد از کتابخانه‌ها در ابتدای سال تحصیلی در اختیار مراجعه‌کنندگان قرار داشت. راهنمای جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مشترک کتابخانه در ۴۰ درصد از کتابخانه‌ها تهیه می‌شد و در ۵۰ درصد کتابخانه‌ها متخصص رایانه برای نظارت بر امور نرم‌افزاری و سخت‌افزاری وجود داشت.

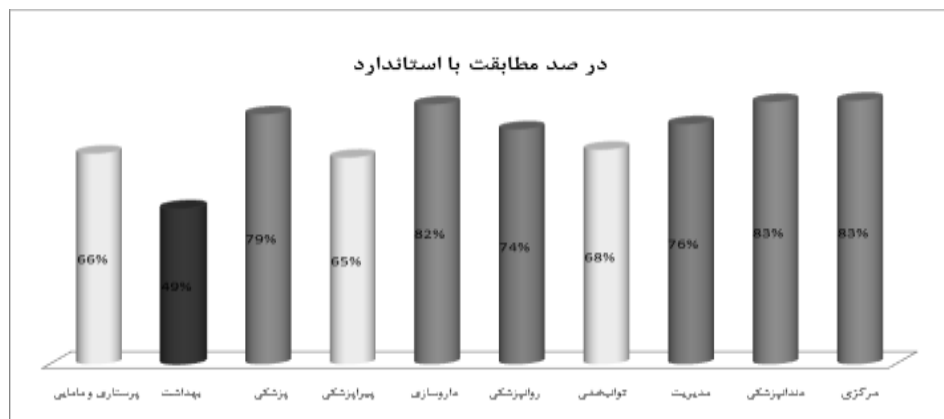
نمودار ۷. درصد مطابقت با استاندارد ساختمان و تجهیزات خدمات هر یک از دانشکده‌ها

نمودار ۷ نشان دهنده میزان مطابقت کتابخانه‌های مورد بررسی با استاندارد ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های دانشگاهی است. برای بررسی این استاندارد ۱۸ سوال مطرح شد. بر طبق استاندارد کتابخانه دانشگاهی باید محل مناسبی برای حفظ و نگهداری منابع خود تدارک ببیند و فضای کافی، جذاب و حساب‌شده‌ای را برای کارمندان، مراجعان، و ارائه خدمات و برنامه‌های خود پیش‌بینی کند. بررسی پاسخ‌های ارائه‌شده نشان داد که ۳۰ درصد ساختمان کتابخانه‌ها به منظور کتابخانه‌بودن ساخته شده‌اند. ۴۰ درصد ساختمان کتابخانه‌ها در دسترس تمام واحدهای آموزشی قرار دارد. نیازهای معلولان در ۵۰ درصد کتابخانه‌ها در نظر گرفته شده است. ۷۰ درصد کتابخانه‌ها قابلیت پذیرش، ۲۰ درصد کل دانشجویان فضای مطالعه را دارند. تمامی ساختمان‌ها فقط یک در برای ورود و خروج دارند. ۶۰ درصد کتابخانه‌ها دارای تهویه در فضای کتابخانه بوده و ۹۰ درصد از کتابخانه‌ها شیشه دو جداره یا صوت شکن وجود دارد.

نمودار ۸. درصد مطابقت با استاندارد بودجه هر یک از دانشکده‌ها

نمودار ۸ نشان دهنده میزان مطابقت کتابخانه‌های مورد بررسی با استاندارد بودجه کتابخانه‌های دانشگاهی است. برای بررسی این استاندارد ۱۳ سوال مطرح شد. پاسخ‌ها حاکی از آن است که ۸۰ درصد کتابخانه‌ها دارای بودجه مشخص و معینی بودند. ۴۰ درصد بودجه کتابخانه‌ها مورد نظر در ابتدای سال مالی به رئیس ابلاغ می‌شود. هزینه سرمایه‌ای ۵۰ درصد کتابخانه‌ها از بودجه سالانه جدا است. ۴۰ درصد بودجه توسط رئیس ارایه می‌شود. ۶۰ درصد بودجه با نظارت و کنترل مستقیم رییس کتابخانه اداره می‌شود. در ۵۰ درصد از کتابخانه‌ها درآمدهایی مثل فتوکپی به عنوان درآمدهای اختصاصی منظور می‌شود.

نمودار ۹. درصد تطابق هر یک از کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران با استاندارد

نمودار ۹ درصد کلی تطابق کتابخانه‌ها را با استاندارد نشان می‌دهد. بالاترین درصد مربوط به کتابخانه مرکزی و دندانپزشکی با ۸۳٪ انطباق می‌باشد. سپس کتابخانه داروسازی قرار دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

از مجموع نتایج نمودارهای (۱-۸) با بررسی میانگین داده‌ها نمودار ۹ استخراج شد، در مجموع هیچ کتابخانه‌ای ۱۰۰ درصد با استانداردها مطابقت ندارد. کتابخانه‌های مرکزی، دندانپزشکی، داروسازی، پزشکی در مجموع در وضعیت بهتری نسبت به سایر کتابخانه‌ها قرار دارند. دانشکده‌های مدیریت و روان پزشکی در رتبه بعدی قرار دارند. کتابخانه‌های پرستاری و مامایی، پیراپزشکی، توانبخشی در رتبه پایین‌تری قرار دارند و باید مسئولین این دانشکده‌ها جهت افزایش استانداردها تلاش لازم را مبذول دارند. کتابخانه بهداشت در وضعیت مناسبی قرار ندارد. در مجموع بیشترین نقطه قوت در استاندارد اول اهداف و وظایف و دوم سازمان و مدیریت بوده و در استاندارد سوم نیروی انسانی و استاندارد هشتم بودجه بیشترین ضعف مشاهده می‌شود. امید است در بررسی دقیق‌تری در آینده نقش کتابخانه‌های دانشگاهی در ارتقای آموزشی دانشگاه‌ها پررنگ‌تر گردد. کتابخانه‌های مرکزی، دندانپزشکی، داروسازی، پزشکی با بازه (۷۹-۸۳ درصد) مطابقت با کل استانداردها در مجموع در وضعیت بهتری نسبت به سایر کتابخانه‌ها قرار داشتند. دانشکده‌های مدیریت و روان پزشکی در بازه (۶۶-۷۹ درصد) مطابقت با کل استانداردها در مجموع در رتبه بعدی قرار دارند و کتابخانه بهداشت تنها با ۴۹ درصد تطابق با کل استانداردها در مجموع در وضعیت نامطلوبی قرار داشت و باید در جهت ارتقای آن اقدامات اساسی صورت گیرد. نقاط ضعف تا حدود زیادی شباهت به تحقیقات صورت گرفته بر روی کتابخانه‌های دانشگاه علامه طباطبایی توسط (سهی‌راد، ۱۳۷۵) و همچنین ارزیابی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر زنجان توسط (زمانی‌نژاد، ۱۳۷۷) و ارزیابی وضعیت کتابخانه‌های تابعه دانشگاه علوم پزشکی کرمان توسط (اعظمی‌سارودی، ۱۳۷۸) بود.

نتیجه آزمون مجذور کی توسط نرم‌افزار SPSS برای استاندارد اول اهداف و وظایف به میزان ۶۴/۹۴ و درجه آزادی برابر ۹ و میزان معناداری ۰/۰۱ بود. که نشان از عدم معناداری آزمون دارد. در آزمون مجذور کی معیار میزان معناداری آزمون ۰/۰۲، با

توجه به تعداد محدود دانشکده‌ها در نظر گرفته شد. عدم معناداری به این معنی است که اختلاف شدیدی بین دانشکده‌ها در استاندارد اول وجود دارد و بعضی از دانشکده‌ها اختلاف شدیدی از میانگین فراوانی داده‌ها دارند به طوری که در کتابخانه‌های بهداشت و توان بخشی استاندارد اهداف و وظایف رعایت نمی‌شود. جهت رسیدن به شاخص استاندارد لازم در کل کتابخانه‌های مورد مطالعه باید اقداماتی صورت گیرد. نتیجه آزمون مجذور کی برای استاندارد دوم، استاندارد سازمان و مدیریت به میزان ۱۸/۵۷ و میزان معناداری ۰/۰۲۹ بود. معناداری به این معنی است که اختلاف شدیدی بین کتابخانه‌های دانشکده‌ها در استاندارد دوم وجود ندارد و دانشکده‌ها در یک سطح نسبتاً مطلوبی قرار دارند. نتیجه آزمون مجذور کی برای استاندارد سوم، استاندارد نیروی انسانی به میزان ۶۱/۰۵ و میزان معناداری صفر بود. نتیجه آزمون برای استاندارد سوم معنادار نیست. بطوری که بعضی از دانشکده‌ها اختلاف شدیدی از میانگین فراوانی داده‌ها دارند. در کتابخانه‌های بهداشت و مدیریت استاندارد نیروی انسانی رعایت نمی‌شود. جهت رسیدن به شاخص استاندارد لازم در نیروی انسانی باید اقدامات اساسی صورت گیرد. نتیجه آزمون مجذور کی برای استاندارد چهارم، استاندارد مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی به میزان ۱۱/۴۳ و میزان معناداری ۰/۲۴۷ بود. نتیجه آزمون برای استاندارد چهارم معنادار بود. به این معنی که دانشکده‌ها در سطح مطلوبی قرار داشتند. نتیجه آزمون مجذور کی برای استاندارد پنجم، استاندارد سازمان دهی منابع به میزان ۱۲/۱۱ و میزان معناداری ۰/۲۰۷ بود. نتیجه آزمون برای استاندارد پنجم معنادار است. نتیجه آزمون مجذور کی برای استاندارد ششم، استاندارد خدمات کتابخانه‌های دانشگاهی به میزان ۹/۰۲۸ بود. نتیجه آزمون برای استاندارد ششم معنادار بود و میزان معناداری ۰/۴۳۵ بود. لازم به ذکر است با توجه به این که داده‌ها در این استاندارد معنی‌دار می‌باشد ولی میانگین ۷۱/۶ درصد نشان دهنده آن است که دانشکده‌ها در زمینه استاندارد دارای خدمات خیلی بالا نیستند، از این رو، کلیه دانشکده‌ها لازم است که برای مطابقت و نزدیک شدن به سطح استاندارد اصلاحاتی را در زمینه استاندارد خدمات به عمل آورند. نتیجه آزمون مجذور کی برای استاندارد هفتم به میزان ۶۹/۶۰۴ بود. نتیجه آزمون برای استاندارد هفتم، استاندارد ساختمان و تجهیزات معنادار نیست و میزان معناداری صفر بود. بعضی از دانشکده‌ها اختلاف شدیدی از میانگین فراوانی داده‌ها دارند به طوری که در کتابخانه‌های پرستاری، بهداشت، پیرایشکی، روان‌پزشکی استاندارد ساختمان و تجهیزات رعایت نمی‌شود؛ به تعبیری دیگر، جهت رسیدن به استاندارد لازم در ساختمان و تجهیزات در کتابخانه‌های مورد نظر باید اقدامات اساسی صورت گیرد. زیرا از ضعف شدیدی برخوردارند. نتیجه آزمون مجذور کی برای استاندارد هشتم به میزان ۶۴/۶۰ بود. نتیجه آزمون برای استاندارد هشتم معنادار نیست و میزان معناداری ۰/۰۰۲ بود. در کتابخانه‌های پرستاری، بهداشت، پزشکی، پیرایشکی، داروسازی، روان‌پزشکی و توان بخشی، استاندارد بودجه رعایت نمی‌شود؛ به تعبیری دیگر جهت رسیدن به استاندارد لازم در بودجه در کتابخانه‌های مورد نظر باید اقدامات اساسی صورت گیرد زیرا بیشتر کتابخانه‌ها با کمبود بودجه مواجه هستند. در مجموع کتابخانه‌ها با رؤسای دارای مدارک کتابداری در وضعیت مطلوبتری بودند.

پیشنهادها

در زمینه استاندارد چهارم (مجموعه) در کتابخانه‌های دانشگاهی، بهتر است در فرمول پیشنهادی کتابخانه ملی ایران، با توجه به اینکه در بسیاری از دانشکده‌ها دانشجویان نیازهای اطلاعاتی خود را از طریق پوشش موضوعی پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر، کتابخانه‌های دیجیتال، مجلات الکترونیکی، وب سایت‌ها و دیگر سیستم‌های اطلاعاتی مبتنی بر وب برآورده می‌سازند، پشتیبانی و تهیه این گونه خدمات که بر عهده کتابخانه است، در سر فصل جدیدی اضافه گردد. همچنین امید است افراد متخصص بیشتری جذب و جهت ریاست کتابخانه‌ها از نیروهای تحصیل کرده با تخصص کتابداری و اطلاع‌رسانی استفاده شود.

منابع

- اعظمی سارودی، محمد (۱۳۷۸). بررسی وضعیت کتابخانه‌های تابعه دانشگاه علوم پزشکی کرمان و مقایسه آن‌ها با استانداردهای متغیر دانشگاهی، فصلنامه پیام کتابخانه، سال نهم، شماره ۳.
- امین سعادت، مریم (۱۳۷۲). سازمان کتابخانه. نوشته کریشن کومار. تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، گروه انتشارات.
- استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی (تهیه شده بوسیله انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی و انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی). مترجم اصغر دلبری پور. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی (کتابداری سابق)، شماره ۹. ص ۱۷۷-۱۹۴
- بنی اقبال، ناهید (۱۳۸۰). نیروی انسانی متخصص کتابخانه‌های دانشگاه تهران. مجله کتابداری، دفتر ۳۷ ص ۱۲۱-۱۳۷.
- ترکمانی، ابراهیم (۱۳۸۲). ارزیابی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر ارومیه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- ترکیان تبار، منصوره؛ میرمحمد مکی، ابوالفضل؛ زندی، بهمن؛ فولادی وندا، پوران (۱۳۸۶). بررسی وضعیت کتابخانه‌های منطقه پنج دانشگاه آزاد اسلامی. وبلاگ گروهی کتابداران منطقه پنج در <http://library.blogfa.com/post-5.aspx37>
- تعاونی، شیرین (۱۳۷۴). استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران. تهران: انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- حریری، نجلا (۱۳۸۷). بررسی کیفیت خدمات کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های علوم پزشکی و دانشگاه آزاد اسلامی مستقر در تهران از طریق مدل تحلیل شکاف، مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی، ج. ۱۱ ش. ۲.
- زمانی نژاد، فریده (۱۳۷۷). ارزیابی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر زنجان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- سپه‌راد، فرشته (۱۳۷۵). بررسی وضعیت کتابخانه‌های دانشگاه علامه طباطبایی و مقایسه با استانداردها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- فدایی عراقی، غلامرضا (۱۳۷۵). کتاب و کتابخانه، مدیریت و توسعه فرهنگی. تهران: انتشارات سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.
- کوشکی جهرمی، زیبا (۱۳۸۱). بررسی وضعیت کتابخانه‌های دانشگاهی واحدهای دانشگاه آزاد فارس و مقایسه با استانداردهای دانشگاهی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی علوم تحقیقات اهواز. مزینانی، علی (۱۳۸۱). کتابخانه و کتابداری. تهران، انتشارات سمت.
- Dptuchovaite, R. & Vilar, P. (2005). Approaches to the evaluation of library services in Lithuania, Slovenia and the united kingdom, *New Library World*, 106, 1216-1217.
- Kumar, k. (1991). *Library organization*. New Delhi: Vikas Publishing House PVT LTD.
- Ogundipe, O.O. (1983). Subject Specialization in a University Library. *African Journal of Academic Librarianship*, 1(2): 52-56.
- Williams, Edwin, E. (1983). The Harvard university library: A century of change in Administration Structure. *Library Quarterly*, 53, (3), 359-370